VALTION LIIKUNTANEUVOSTO
Statens idrottsråd

19.10.2022

Valtion liikuntaneuvoston lausunto valtion talousarvioesityksestä 2023

Valtion liikuntaneuvosto nostaa esiin lausunnossaan eduskunnan valtiovarainvaliokunnan sivistys- ja tiedejaostolle 19.10.2022:

1) **Liikunnan nykytasoinen rahoitus turvattava pitkäjänteisesti**
2) **Liikuntapaikkojen kohonneisiin energiakustannuksiin tarvitaan kompensaatiomekanismeja**
3) **Liikuntapaikkarakentamisen valtionavustamisen taso varmistettava – Rakentamiskustannukset nousseet merkittävästi**
4) **Arkiliikkumista edistävän Liikkuvat-kokonaisuuden resurssit turvattava pitkäjänteisesti – Liikkuva varhaiskasvatus -ohjelman toimenpiteisiin tarvitaan kaksi miljoona euroa**

Tausta

Lapsista, nuorista ja aikuisista vain noin kolmannes ja ikäihmisistä muutama prosentti liikkuu terveytensä kannalta riittävästi. Toimintarajoitteiset henkilöt liikkuvat ja harrastavat liikuntaa keskimäärin muuta väestöä vähemmän.[1] Huolta herättää väestön terveys ja toimintakyky, jotka kehittyivät vuosikymmen ajan myönteisesti, mutta myönteinen kehitys tyrehtyi 2010-luvulla. 2010-luvulla muun muassa lihavuus ja mielenterveysongelmat ovat yleistyneet, koettu työkyky on heikentynyt ja iäkkäiden toimintakyky ei ole enää parantunut.[2] Esimerkiksi noin 10 % väestöstä sairastaa tyypin 2 diabetesta, josta merkittävä osa olisi ehkäistävissä elintapamuutoksilla, kuten liikunnalla.

Koko väestön tasolla riittämätön liikunta aiheuttaa lisäkustannuksia liittyen esimerkiksi terveydenhuollon suoriin kustannuksiin, tuottavuuskustannuksiin (menetetyt työpanokset), ikääntyneiden kasvaviin hoivakuluihin, syrjäytymisen kustannuksiin sekä sosiaalietuuksien lisäkustannuksiin. Väestön liian vähäisen liikkumisen yhteiskunnalliset kustannukset ovat vuositasolla arviolta yli kolme miljardia euroa[3].

Panostuksilla ennaltaehkäisevään terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseen sekä arkiliikunnan vahvistamiseen voidaan saavuttaa huomattavia parannuksia yksilöiden elämänlaatuun. **Liikunta on edullinen terveyden ja toimintakyvyn edistämisen keino, jota ei ole otettu vielä riittävän määrätietoisesti käyttöön väestön terveyden ja toimintakyvyn edistämiseksi sekä terveys- ja toimintakykyerojen kaventamiseksi[4]**.

Liikunta fyysisen toimintakyvyn perustana liittyy moniin yhteiskunnallisesti merkittäviin julkishallinnon tehtäviin. Marinin hallituksen ohjelmassa tavoitteeksi on asetettu 75 % työllisyysasteen saavuttaminen. Tavoite edellyttää muun muassa työurien pidentämistä sekä osatyökykyisten ja ikääntyneiden työllistymisen lisäämistä. Työkyvyn perustan muodostavat fyysinen, psyykkinen ja sosiaalinen toimintakyky, joihin kaikkiin liikunnalla on merkitystä. Työ- ja toimintakyvyn lisäksi liikunnalla on merkitystä esimerkiksi terveyteen ja hyvinvointiin, oppimiseen, yhteisöllisyyteen, kotouttamiseen, syrjäytymisen ehkäisyyn, sotilaalliseen suorituskykyyn ja ilmastonmuutoksen torjuntaan.

VALTION LIIKUNTANEUVOSTO
Statens idrottsråd

19.10.2022

Valtion liikuntaneuvoston huomiot valtion talousarvioesityksestä 2023 sivistys- ja tiedejaostolle:

1) Liikunnan nykytasoinen rahoitus turvattava pitkäjänteisesti

Valtion liikuntatoimen määrärahoista rahoitetaan suomalaisen liikunta- ja urheilukulttuurin kannalta keskeisiä toimintoja, kuten kuntien liikuntapalveluita ja liikuntapaikkarakentamista, kansalaistoimintaa, huippu-urheilua, liikunnan koulutusta ja tutkimusta, suurtapahtumia sekä eri väestöryhmien fyysistä aktiivisuutta edistävää Liikkuvat-kokonaisuutta ja erilaisia hankkeita.

Vuoden 2023 talousarvioesityksessä liikunnan rahoitus säilyy edelliseen vuoteen verrattuna ennallaan (2022: 153,2 M€, 2023: 153,7 M€). Rahapelitoiminnan tuottojen lasku on kompensoitu arpajaisveron väliaikaisella alentamisella sekä budjettirahoituksella. Rahoitustason säilyttäminen on tärkeä toimenpide liikunnan edistämisen turvaamiseksi.

Vuodesta 2024 lähtien liikunnan valtionrahoitus katetaan verovaroilla valtion talousarviosta. Liikuntaneuvosto näkee myönteisenä sen, että rahapelitoiminnan ja liikuntatoimen rahoituksen välinen keskinäisriippuvuus katkaistaan. Uudistus voi myös lisätä liikunnan rahoituksen ennakoitavuutta, kun rahoitus ei ole riippuvainen vaikeasti ennakoitavista rahapelituottojen määrästä. Toisaalta uhkana on, että liikuntatoimialan rahoitustasosta joudutaan neuvottelemaan vuosittain, jolloin siihen vaikuttaa muiden tärkeiden yhteiskunnallisten toimintojen rahoitustarpeet.

Valtion liikuntaneuvosto pitää yhteiskunnallisesti tärkeän liikuntatoimialan toimintaedellytysten turvaamiseksi välttämättömänä, että valtionrahoituksen nykytaso turvataan pitkäjänteisesti.

2) Liikuntapaikkojen kohonneisiin energiakustannuksiin tarvitaan kompensaatiomekanismeja

Sähkömarkkinoiden epävakaan tilanteen vuoksi sähkön hinta on jopa nelinkertaistunut vuoden aikana. Nousevan hintatrendin on ennakoitu jatkuvan tulevan talven yli. Myös lämmityksen kustannukset ovat kasvaneet merkittävästi.

Monien laajoja käyttäjäryhmiä palvelevien liikuntapaikkojen (kuten uimahallit, jäähallit ja palloiluhallit) ylläpito kuluttaa paljon energiaa. Valtaosa liikuntapaikoista on kuntien omistamia ja ylläpitämiä, joten kohonneet energiakustannukset aiheuttavat haasteita erityisesti kuntien taloudelle, mutta myös liikuntapaikkoja omistavien yksityisten yritysten ja urheiluseurojen taloudelle.

Kohonneet energiakustannukset vaikuttavat niin liikunnan harrastamisen hintaan kuin liikuntamahdollisuuksiin. Energian hinnan nousua on ollut pakko siirtää harrastamisen hintaan, mikä puolestaan kuormittaa perheiden jo muutenkin nousseita elinkustannuksia. Monet kunnat ja urheiluseurat joutuvat miettimään liikuntapaikkojen aukioloaikojen supistamista tai jopa niiden sulkemista kokonaan. Esimerkiksi ikääntyneillä ja toimintarajoitteisilla henkilöillä keskeinen toimintakykyä ylläpitävä liikuntapaikka on uimahalli, jonka aukiolojen rajoittaminen tai sulkeminen vaikeuttaisi entisestään liikkumista.[5]

Koronapandemian jälkeen monet lapset ja nuoret sekä osin myös aikuiset ja ikääntyneet ovat palanneet liikuntaharrastuksiin. Nyt on tärkeää varmistaa niin yksilöiden kuin yhteiskunnan kannalta, että harrastaminen ei katkea uudestaan kohonneista harrastamisen kustannuksista ja liikuntamahdollisuuksien rajoittumisesta johtuen. Liikuntapaikkojen sulkemisia tulisi pyrkiä välttämään viimeiseen saakka.

Hallituksen talousarvioesityksessä vuodelle 2023 linjattiin toimia, joilla sähkön hinnan voimakasta nousua pyritään kompensoimaan väestölle. Sähköenergian arvonlisäverokantaa alennetaan 10 prosenttiin joulu-huhtikuun osalta. Tämän lisäksi valmistellaan muun muassa erillinen sähkövähennys ja määräaikainen sähkötuki.

Valtion liikuntaneuvosto esittää, että valtionhallinnossa etsitään erityisiä keinoja tukea myös liikuntapaikkojen ylläpitäjiä (kunnat ja yksityiset liikuntapaikat) nousseiden energiakustannusten kattamisessa. Lisäksi liikuntapaikkojen omistajia ja ylläpitäjiä on tärkeää kannustaa energiansäästötoimiin. Monissa liikuntapaikoissa energiankulutusta onkin jo vähennetty esimerkiksi vähentämällä valaistusta, laskemalla liikunta- ja oheistilojen lämpötiloja sekä sulkemalla saunoja.

3) Liikuntapaikkarakentamisen valtionavustamisen taso varmistettava – Rakentamiskustannukset nousseet merkittävästi

Suomessa on lähes 40 000 liikuntapaikkaa[6]. Monipuolinen liikuntapaikkaverkosto on suomalaisen liikuntakulttuurin vahvuus. Käytössä olevista liikuntapaikoista valtaosa on rakennettu 1980–1990-luvuilla, mikä tarkoittaa, että suuri määrä liikuntapaikkoja odottaa ensimmäistä peruskorjaustaan. Vanhahkossa rakennuskannassa on myös esteettömyyteen ja saavutettavuuteen liittyviä haasteita.

Aiemmat liikuntapaikkainvestoinnit aiheuttavat tässä ajankohdassa merkittäviä ylläpito- ja korjauskustannuksia. Kunnista 65 % arvioi liikuntaolosuhteiden kunnostamistarpeen tai korjausvelan erittäin merkittäväksi tai varsin merkittäväksi ongelmaksi omassa kunnassaan[7]. Vuonna 2020 tehdyn liikuntapaikkojen korjausvelkaselvityksen mukaan arviolta kolmasosa Suomen liikuntapaikoista on investointitarpeessa[8].

Liikuntapaikoista noin 72 prosenttia on kuntien, kuntayhtymien tai kuntaomisteisten yritysten omistamia. Lopuistakin liikuntapaikoista merkittävä osa on kuntien määräysvallassa olevien osakeyhtiöiden ja yhteisöjen hallinnassa tai kuntien osittaisessa omistuksessa.[9] Liikuntapaikkarakentamisen valtionavustuksilla tuetaan erityisesti laajoja väestöryhmiä liikuttavia matalankynnyksen liikuntapaikkoja, kuten uimahalleja ja lähiliikuntapaikkoja. Liikuntapaikkarakentamisen valtionavustusten saajia ovat pääasiassa kunnat. **Valtion tuella on monissa tapauksissa ratkaiseva vaikutus liikuntapaikkojen rakentamis- tai peruskorjaushankkeiden käynnistymiselle. Osa kunnista on linjannut, että myönteinen valtionavustuspäätös on edellytys sille, että kunta toteuttaa hankkeen.**

Liikuntapaikkarakentamisen valtionavustus kattaa vain pienen osan rakentamishankkeiden kokonaiskustannuksista, mutta **valtionavustuksen vipuvaikutus liikuntapaikkainvestointeihin on moninkertainen.** Esimerkiksi vuonna 2022 OKM:n päätäntävaltaan kuuluvilla (kustannusarvioltaan yli 700 000 euron hankkeet) liikuntapaikkarakentamisen noin 17 miljoonan euron valtionavustuksilla käynnistettiin rakentamishankkeita noin 187 miljoonan euron arvosta*.

Rakennuskustannukset nousivat vuoden 2022 elokuussa 6,8 % vuodentakaisesta. Tarvikepanoksissa kustannukset nousivat eniten teräsrakenteissa (24,9 %) ja lämmöneristeissä (22,7 %).[10] Kustannusten nousu aiheuttaa haasteita monien kuntien liikuntapaikkarakentamisen hankkeiden rahoittamiselle ja toteuttamiselle. Mikäli hankkeita ei käynnistetä suunnitellusti, korjausvelka kasvaa ja rahoituspaineet kasautuvat tuleville vuosille.

Kuntien ylläpitämät liikuntapaikat ja lähiliikuntapaikat ovat tärkeitä kunnan asukkaiden liikunnan harrastamisen, omatoimisen liikunnan ja urheilun mahdollistajia. Erityisesti heikosta kuntataloudellisesta tilanteesta kärsiville kunnille valtioavustukset ovat keskeisiä. Liikuntapalvelut, kuten laa-

dukkaat liikuntapaikat ovat tärkeä vetovoimatekijä kunnille. Rakentamisella on myös kansantaloutta elvyttävä vaikutus ja lisäksi rakennuskannan peruskorjaus- ja perusparannushankkeilla edistetään kuntien ja valtion ilmasto- ja vähähiilisyystavoitteiden saavuttamista.

Liikuntaneuvosto pitää tärkeänä, että liikuntapaikkarakentamisen valtionavustamisen taso säilytetään vähintään ennallaan tulevina vuosina, kuten valtion talousarvioesityksessä vuoden 2023 osalta esitetään. Jatkossa on pohdittava, olisiko rakennuskustannusten noustessa tarpeen nostaa yksittäiselle hankkeelle myönnettävää euromääräistä ylärajaa.

Lisäksi liikuntapaikkojen valtionavustamisessa on tärkeää jatkossa priorisoida liikuntapaikkojen energiatehokkuutta parantavia hankkeita. Myös erilaisilla valtion vihreän siirtymän rahoitusinstrumenteilla olisi perusteltua rahoittaa liikuntapaikkojen energiatehokkuutta edistäviä rakennushankkeita.

4) Arkiliikkumista edistävän Liikkuvat-kokonaisuuden resurssit turvattava pitkäjänteisesti – Liikkuva varhaiskasvatus -ohjelman toimenpiteisiin tarvitaan kaksi miljoona euroa

Liikuntapoliittisen selonteon (2018) mukaan liikuntapolitiikan tärkein tavoite 2020-luvun Suomessa on kansalaisten fyysisen aktiivisuuden merkittävä lisääminen kaikissa ikä- ja väestöryhmissä. Marinin hallitusohjelman tavoitteena on, että liikunnallinen kokonaisaktiivisuus nousee kaikissa ryhmissä.

Tutkimustiedon mukaan suomalaiset ovat aktiivisia liikunnan harrastajia, ja yhä useampi harrastaa liikuntaa[11]. Kuitenkin samaan aikaan monet arjen toiminnot ovat fyysisesti yhä kevyempiä. Väestön fyysinen aktiivisuus onkin laskenut kokonaisuudessaan.

Valtakunnallisen Liikkuvat-kokonaisuuden tavoitteena on liikunnallisen elämäntavan edistäminen eri ikäisten ihmisten arkiympäristöissä. Keskeistä on saada paikallistason arkiympäristöjen toimijat sekä rakenteet tukemaan toimintakulttuurien liikunnallistamista. Toimintakulttuurin muutos vie aikaa, ja siksi ohjelmatyötä on toteutettava pitkäjänteisesti. Paikallisen toimeenpanon (kuntien toimenpiteiden) resursointi on keskeinen keino ohjelmien tavoitteiden toteuttamisessa.

Liikkuvat-kokonaisuudesta Ikiliikkuja- sekä Liikkuva aikuinen -ohjelmien paikalliseen toimeenpanoon on käytettävissä vuonna 2023 jonkin verran rahoitusta. Liikkuva varhaiskasvatus, Liikkuva koulu ja Liikkuva opiskelu -ohjelmien paikalliseen toimeenpanoon ei ole vuoden 2023 talousarviossa varattu rahoitusta yleisestä budjetista. Vuodelle 2024 Liikkuvat-kokonaisuuden paikalliseen toimeenpanoon ei ole osoitettu budjettirahoitusta yhdellekään ohjelmalle. **Valtion liikuntaneuvosto pitää erittäin tärkeänä, että eri väestöryhmien fyysistä aktiivisuutta edistävän ja rakenteellisiin muutoksiin tähtäävän valtakunnallisen Liikkuvat-kokonaisuuden paikallisen toimeenpanon resurssit turvataan pitkäjänteisesti**.

Liikkuva varhaiskasvatus -ohjelman tavoitteena on, että jokaisella lapsella on päivittäinen mahdollisuus liikkumiseen osana varhaiskasvatuspäivää. Liikkuminen auttaa oppimaan, rakentaa itsetuntoa ja kehittää sosiaalisia taitoja. Varhaiskasvattajilla on tärkeä rooli lasten ja perheiden arjessa, myös liikunnan ja liikkumisen tukemisessa. Varhaislapsuudessa kehittyvät liikkumisen taidot luovat perustan elämänmittaiselle fyysiselle aktiivisuudelle. Liikuntatottumukset alkavat vakiintua ja eriytyä jo noin 3-vuotiaasta alkaen, joten liikunnallisen elämäntavan vahvistamiseen on tärkeää kiinnittää huomiota varhain.

Liikkuva varhaiskasvatus -ohjelman kautta kunnille on myönnetty avustuksia varhaiskasvatuksen liikunnallistamisen toimenpiteisiin. Vuodelle 2023 valtion talousarvioon ei ole varattu määrärahaa paikallisten kuntakoordinoitujen hankkeiden tukemiseen. Liikuntaneuvosto pitää tärkeänä, että paikallisen tason toimenpiteitä varhaiskasvatuksen liikunnallistamiseksi tuetaan ja niihin kannustetaan. **Liikuntaneuvosto esittää, että Liikkuva varhaiskasvatus -toimenpiteisiin kohdennetaan kaksi miljoona euroa vuodelle 2023.**

Valtionavustamisen yhteydessä on tärkeää varmistaa, että avustuksen saajatahot raportoivat varhaiskasvatusyksiköissä tapahtuvista kehitystoimista (esimerkiksi nykytilan arviointi -työkalulla), jotta valtionavustamisen vaikutuksista saadaan tärkeää seuranta- ja arviointitietoa.

Valtion liikuntaneuvoston 23.9.2022 antama lausunto valtion talousarvioesityksestä 2023 kokonaisuudessaan:
https://www.liikuntaneuvosto.fi/lausunnot-ja-julkaisut/lausunto-talousarvioesityksesta-2023/

Paavo Arhinmäki
puheenjohtaja
valtion liikuntaneuvosto

Minttu Korsberg
pääsihteeri
valtion liikuntaneuvosto

LÄHTEET

[1] Kokko, S. & Martin, L. (toim.) 2019. Lasten ja nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa. LIITU-tutkimuksen tuloksia 2018. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2019:1. / FinTerveys 2017 -tutkimus. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL / Nurmi-Koikkalainen, P. (ym.) 2017. Tietoa ja tietotarpeita vammaisuudesta. Analyysia THL:n tietotuotannosta. Työpaperi 38/2017. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL 2017.
[2] Finterveys 2017 -tutkimus. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL.
[3] Vasankari, T. & Kolu, P. (toim.) 2018. Liikkumattomuuden lasku kasvaa – vähäisen fyysisen aktiivisuuden ja heikon fyysisen kunnon yhteiskunnalliset kustannukset. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 31/2018.
[4] Ikäihmisten liikunnan kansallinen toimenpideohjelma. Liikunnasta terveyttä ja hyvinvointia. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2011:30.
[5] Jäähalli suljettiin Haukiputaalla, kun sähkön hinta kohosi pilviin – iso pettymys lapsille. Iltasanomat 20.9.2022. https://www.is.fi/jaakiekko/art-2000009079953.html SEKÄ Näin rajusti sähkön hinta iskee talvella liikuntapaikkoihin – aukioloajat supistuvat, saunat kiinni, luonnonjääkentät kortilla? Iltasanomat 29.8.2022. https://www.is.fi/urheilu/art-2000009034722.html
[6] LIPAS-tietokanta.
[7] Liikuntaolosuhteiden strateginen kehittämistyö kunnissa. 2020. Selvitys nykytilanteesta ja kehittämistarpeista. SmartSport/Opetus- ja kulttuuriministeriö.
[8] Isoniemi, H. & Isoniemi, T. 2020. Suomen kuntien ja kuntayhtymien rakennusten reaaliarvojen, korjausvelan ja perusparannustarpeen määritys ja laskenta v. 2019. Trellum Consulting Oy/Opetus- ja kulttuuriministeriö.
[9] LIPAS-tietokanta.
[10] Tilastokeskus 15.9.2022. Rakennuskustannukset nousivat elokuussa 6,8 % vuodentakaisesta. https://stat.fi/julkaisu/ckg29qrl40gmq01630mkfxvxx
[11] Aikuisten terveys-, hyvinvointi- ja palvelututkimus ATH sekä FinSote 2017—2018 -tutkimukset. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL.
[12] Suomi, K., Sjöholm, K., Matilainen, P., Glan, V., Nuutinen, L., Myllylä, S., Pavelka, B., Vettenranta, J., Vehkakoski, K. & Lee, A. 2012. Liikuntapaikkapalvelut ja väestön tasa-arvo. Seurantatutkimus liikuntapaikkapalveluiden muutoksista.
[13] Valtakunnallinen henkilöliikennetutkimus 2016.
[14] Mannola, M., Aavajoki, S., Koramo, M., Lamuela, C., Päivänen, J. 2021. Kävelyn ja pyöräilyn edistämisen mahdollisuudet ja esteet. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2021:53. Valtioneuvoston kanslia 2021.

**luvut eivät sisällä Olympiastadionin peruskorjaushanketta.*